OMVÆLTNINGEN I NORDAFRIKA. III.
ALGIER

ERIK RESKE-NIELSEN

I morgentimerne den 1. november 1954 brød det algierske oprør ud. Det skete på et tidspunkt, hvor roen i Algier stod i modsætning til konflikterne i Tunis og Marokko, og oprøret indtraf netop som Mendès France's tunesiske politik begyndte at sætte frugt, og som det så ud til, at Frankrig kunne redde sig nogenlunde helskindet ud af sit nordafrikanske dilemma. Siden har det algierske problem mere end noget andet optaget sindene i Frankrig. Flere regeringer har lidt skibbrud på det algierske spørgsmål, og Frankrig har sendt en halv million soldater til Algier, uden at de har været i stand til at slå oprøret ned. Kampene i Algier har virket ind på Frankrigs militære styrke i Europa og dermed på dets politiske indflydelse på andre områder, og Algierkrigen har været en alvorlig belastning for de franske finanser. Den har også øget Frankrigs modsætninger til den muhammedanske verden som helhed, og den har på meget faretruende måde sat resterne af fransk indflydelse i Tunis og Marokko på spil. Den fortsatte krig i Algier har betydet, at kløften mellem Frankrig og disse to nye stater er blevet stadigt dybere, og dermed også, at der er opstået risiko for, at Tunis og Marokko ikke vil være i stand til at fastholde det vestvenlige standpunkt, de ellers har lagt sig fast på, men at de i stedet efterhånden vil glide ind under indflydelse fra storarabiske strømninger og ægyptisk neutralisme. Derved er Algierspørgsmålet blevet hævet op fra at være et fransk-algiersk anliggende til at være et centralt storpolitisk spørgsmål.

LANDET OG FOLKET

Den franske erobring af Algier fandt sted et halvt århundrede før underlæggelsen af Tunis og trekvart århundrede før oprettelsen af protektoratet over Marokko. Allerede i 1830 gjorde Frankrig sig til herre over Algier, men først efter et par årtiers forlob havde franskmændene helt sikret sig grebet om landet. En omfattende kolonisering begyndte tidligt,

og i sidste halvdel af det 19. århundrede indvandrede der ikke alene mange franskmænd, men også et stort antal spaniere, maltesere og italienere. Europæerne blev hurtigt et langt stærkere element end i Tunis og Marokko. En af årsagerne hertil var, at Algier i modsætning til de to andre lande aldrig havde udgjort nogen fast politisk eller national enhed. Under det århundredlange tyrkerherredømme lå den faktiske magt hos lokale stormænd. Disse ernærede sig hyppigt som pirater og slavehandlere, der kun sjældent adlød den s. k. »dey«, som formodedes at være Algiers overherre.

På det tidspunkt, da det algierske oprør brød ud, havde landet ifølge fransk statistik ca. 8,3 millioner indbyggere, hvoraf 1.230.000 var europæere og jøder – et tal som dog synes at være for højt. I den muhammedanske befolkning udgør kabylerne i Atlasbjergene mellem byen Algier og Bône et særligt islæt på henved 2 millioner. Kabylien er en af de tættest befolkede og mest forarmede dele af Algier, og dets befolkning har under det franske herredømme gjort sig bemærket ved et stærkere fremmedhad og mere religiøs fanatisme end de algierske muhammedanere som helhed.

Algier er af areal godt fire gange så stort som selve Frankrig, men det er kun kystområdet og det inden for liggende bjergland, der er beboet og opdyrket i større udstrækning. Mellem de fastboende bønder i disse egne og de kvægavlende nomader i steppeområdet ned til Saharas ørken har der fra gammel tid bestået modsætninger, samtidig med at de er blevet knyttet sammen af en økonomisk vekselvirkning.

I syd har Algiers grænse hidtil fortabt sig ud i Sahara-ørkenen, men spørgsmålet om, hvor den går, er blevet aktuelt dels som følge af oprøret og mulighederne for, at Algier kan gå tabt for Frankrig, dels som et resultat af frigørelsen af Tunis og Marokko. Problemet er blevet så meget alvorligere, som det i løbet af de sidste år er kommet til at stå klart, at der findes betydelige råstofrigdomme i Sahara. Jernmalm og fosfat har gennem nogen tid været udvundet ved Tebessa nær den tunesiske grænse, og man har vidst, at der desuden fandtes zink, bly og stenkul. Hertil er nu kommet olien. De første store oliefund blev gjort i Sahara i begyndelsen af 1956 i Edjelé-området og noget senere på året fandt man rigere forekomster ved Hassi-Messaoud, der ligesom Edjelé ligger ret nær ved Tunis. Man har anslået, at Sahara allerede i 1959 vil kunne producere 9 millioner tons olie. Nye jernlejer er fundet tæt ved grænsen til Marokko, og desuden er der konstateret forekomster af mangan, tin, wolfram og uran.

Den betydelige europæiske kolonisation i Algier og den kendsgerning, at landet ikke forud for den franske okkupation udgjorde nogen politisk eller national enhed, har bevirket, at Frankrig har behandlet det på en helt anden måde end Marokko og Tunis. Derfor opstod den tanke at gøre Algier til en del af selve Frankrig, således som det skete ved den nye for-

fatning i 1946. Herefter var Algier ikke længere en fransk koloni, men en del af Frankrig. Det gjaldt dog kun kyst- og bjergområdet i nord, mens de såkaldte sydterritorier blev stillet under fransk militær administration. Nordalgier kom under ledelse af en fransk generalguvernør og inddeltes i tre departementer – Oran, Algiers og Constantine – med samme status som almindelige franske departementer.

En nærmere ordning af Algiers forhold blev vedtaget af den franske nationalforsamling i 1947 med den s. k. Algierstatut. Baggrunden for ændringen i Algiers styremåde var, at man lige havde oplevet den første store rejsning mod franskmændene i et århundrede. Den strøm af nationalisme og frihedstrang, der under 2. verdenskrig gik gennem Marokko og Tunis, berørte også muhammedanerne i Algier, og i maj 1945 udløste en tilfældig episode en større antieuropæisk tumult i Constantinedepartementet. Den spontane rejsning blev slået ned af fransk militær under stor blodsudgydelse, og roen var dermed genoprettet for næsten et ti-år. Men begivenhederne i maj 1945 havde vist, at det også ulmede i Algier, og mange franskmænd tilskyndede derfor til reformer, mens tid var. Et udslag heraf blev Algierstatutten 1947.

ALGIER-STATUTTEN 1947

»Statut organique de l'Algérie« blev vedtaget af den franske nationalforsamling den 20. september 1947. Den skabte bl. a. en »algiersk forsamling« med to kamre, samtidig med at den fastslog, at »enhver algierer er fransk borger, uanset afstamning, race, sprog eller religion«. Ikke desto mindre gennemførtes ved oprettelsen af den algierske forsamling en deling af algiererne i to kategorier, nemlig de, der havde stemmeret til førstekammeret og hvis borgerlige status var fransk, og de, der stemte til andetkammeret og nøjedes med »lokal« status. I førstekammeret var repræsenteret en halv million europæiske stemmer foruden 70.000 udvalgte muhammedanere, mens 1.450.000 ikke-priviligerede muhammedanere havde valgret til andetkammeret. I begge kamre var der 60 medlemmer, således at de europæiske stemmer var sikret betydeligt større vægt end de muhammedanske. Desuden bestemte statuttens artikel 39, at Algier-forsamlingen nok skulle træffe sine beslutninger med almindeligt flertal, men på generalguvernørens foranledning kunne en fjerdedel af medlemmerne erklære en afgørelse for ugyldig, hvis den ikke var truffet med to trediedeles flertal. Kolonisternes greb om forsamlingen var således solidt sikret.

Der fandtes desuden andre bestemmelser, som skulle gøre det næsten umuligt, at udviklingen kunne føre magten fra franske til muhammedanske hænder. Alle de pæne demokratiske reformer skulle nemlig i realiteten gennemføres af den algierske forsamling, hvor colons kunne hindre, at de

kom længere end på papiret. Således skete der intet for at gøre arabisk til Algiers andet officielle sprog eller for at gennemføre undervisning i det i alle skoler. Heller ikke realiserede man bestemmelserne om, at flere muhammedanere skulle ind i administrationen, eller at det lokale selvstyre skulle demokratiseres gennem afskaffelse af de såkaldte »communes mixtes«, hvor en af generalguvernøren udpeget fransk administrator egenmægtigt herskede over et stort område.

Stærkt medvirkende til at gøre Algierstatutten illusorisk var den måde, hvorpå den franske administration i Algier arrangerede valgene til det muhammedanske andetkammer. Partier, der virkelig repræsenterede den arabiske befolkning, blev holdt så stærkt nede som muligt, og gennem forskellige manipulationer sikrede franskmændene i stedet valg af uskadelige »beni-oui-ouis«.

Algierstatutten 1947 bestemte også, at Algier i den franske nationalforsamling skulle repræsenteres med 30 deputerede, foruden at der i republikkens råd skulle være sæde for 14 medlemmer fra Algier og 18 i den franske unions forsamling. Halvdelen af disse repræsentanter skulle være muhammedanere, selv om det kun er godt en tiendedel af Algiers befolkning, der ikke er muhammedansk. Repræsentationen i de franske forsamlinger, skulle tilsyneladende vise Algiers ligestilling med Frankrig eller rettere, at Algier var en del af Frankrig. Men det var så som så med ligeberettigelsen. Skulle Algier have været lige så stærkt repræsenteret i nationalforsamlingen i forhold til folketal som det egentlige Frankrig, måtte det i stedet for 30 deputerede have haft 125.

ØKONOMISKE OG SOCIALE FORHOLD

Reformerne i 1947 kom således ikke til at bane vej for en ny og lykkeligere udvikling i Algier. Den muhammedanske befolkning var omtrent lige så fjernt fra ligestilling med europæerne som før, og det stod helt klart, at de hvide i Algier ikke agtede at afgive en tøddel af deres magt.

Blandt colons var det højre, der dominerede i politisk henseende. Partierne var de samme som hjemme i Frankrig, men gaullister og uafhængige stod langt stærkere i det algierske førstekammer end i den franske nationalforsamling. Højre var mere end dobbelt så stærkt repræsenteret som centrumspartierne, og venstregrupperne samlede kun få stemmer. Fascistiske tendenser manifesterede sig hyppigt, og der eksisterede så godt som ingen oppositionspresse, lige så lidt som der i Algier – i modsætning til Tunis og Marokko – blev udviklet stærke og uafhængige fagforeninger. Det var tydeligt, at Algier politisk beherskedes af »gros colons«, de store kolonister, mens den jævne europæiske befolkning ikke

havde meget at skulle have sagt – hvilket ikke på nogen måde betød, at de foretog tilnærmelser til muhammedanerne for at føre en demokratisering igennem. For de europæiske algierere gjaldt det i det hele taget, at de først og fremmest var interesserede i at opretholde deres mere eller mindre privilegerede stilling. Af den grund stillede de sig enten ligegyldigt overfor eller direkte modarbejdede en forbedring af den muhammedanske befolknings økonomiske og sociale kår eller af deres uddannelsesmæssige standard.

I mange tilfælde var også deres forbindelse med det franske moderland svækket, efter at talrige familier i tre eller fire generationer havde levet i Algier. Man så derfor også en tid, inden den arabiske nationalisme gav piben en anden lyd, tendenser blandt kolonisterne til at arbejde for en selvstændig algiersk republik, så det hvide oligarki i Algier kunne få frie hænder til at udnytte de forventede rigdomme i sydterritorierne til egen fordel frem for at se hjemmefranskmænd løbe af med profitten. På den anden side betød tilknytningen til Frankrig en betydelig sikkerhed mod det muhammedanske befolkningsflertal, og som franske borgere havde de besiddende kolonister naturligvis altid mulighed for i en snæver vending at vende tilbage til Frankrig med en betragtelig del af den formue, de havde skabt sig i Algier. Mange europæiske algierer havde allerede inden oprørets udbrud i 1954 foretaget pengeanbringelser i moderlandet, men fristelsen til at vende tilbage til Frankrig og betydeligt mindre profitable vilkår var ikke stor for de fleste. Alene udsigterne til at skulle forlade det bekvemme algierske skattesystem kunne virke deprimerende, idet skatterne i Algier – ifølge en fransk parlamentskommissions beretning fra 1955 – var sådan, at den rigeste del af befolkningen betalte aldeles ubetydelige skatter.

Den samme parlamentskommission har i sin rapport af 29. juni 1955 givet et skarpt billede af de økonomiske og sociale forhold i Algier og påpeget, at man heri må se hovedårsagen til det algierske oprør. Det hedder i beretningen bl. a., at man uden at forklejne Frankrigs indsats må erkende, at den i langt højere grad har været til gavn for europæerne end for den muhammedanske befolkning. Dennes stilling er måske nok blevet forbedret rent faktisk, men på ingen måde relativt, hvilket har givet anledning til megen bitterhed blandt muhammedanerne. Ordret hedder det i rapporten, at »intet menneske med nogen følelse i livet kan undgå at blive grebet af den fattigdom, der stadig eksisterer i mange dele af Algier, og som forøges jo længere mod syd man kommer. Lønningerne er yderst lave. I Oran-distriktet får en landarbejder 360 francs om dagen og må som oftest forsørge en familie på 7–8 personer. Han arbejder omkring 150 dage om året, men alligevel er han gunstigt stillet sammenlignet med den store flok helt arbejdsløse. Lån til modernisering og udstyr er fortrins-

vis blevet givet til jordbesiddere – og næsten alle europæiske – til at udvikle højt udbyttegivende avl som vin, tidlige frugter og grøntsager. Disse varer er eksportartikler, som konkurrerer på det franske marked med en hjemlig overskudsproduktion. Samtidig er der blevet gjort yderst lidt for de muhammedanske småbrugere, som er helt afhængige af dyrkningen af fattig og dårligt vandet jord«. Desuden fastslog rapporten, at lån til europæere ofte blev anvendt til at mekanisere landbruget og at der heraf fulgte øget arbejdsløshed.

Lignende synspunkter er blevet fremført i talrige debatter i den franske nationalforsamling og er nedfældet i mange af de skrifter, Algierkrigen har givet anledning til. Det turde være hævet over enhver tvivl, at man i disse økonomiske og sociale forhold har den væsentligste årsag til det algierske oprør, selv om også andre faktorer har spillet ind, og det turde ligeledes stå klart, at hovedansvaret for, at det forholder sig således, hviler på de europæiske kolonister, der bevidst har holdt muhammedanerne nede, så de hvides privilegerede stilling mentes bedre sikret. Hertil kommer, at kolonisterne gennem deres interesseorganisationer og deres muligheder for at øve tryk i Palais Bourbon altid har forstået at forhindre, at mere fremsynede franskmænd har kunnet gribe ind mod urimelighederne i Algier.

DEN ALGIERSKE NATIONALISME

Den undertrykkelse og diskriminering, den muhammedanske befolkning til stadighed var udsat for i Algier, medførte – bortset fra de »beni-oui-ouis«, der var franskmændene følgagtige – to reaktioner, den ene moderat, den anden yderliggående, men begge nationalistiske. De mådeholdne flokkedes om UDMA (»Union démocratique du manifeste algérien«) under ledelse af *Ferhat Abbas* og krævede fuldt autonomi, men i fortsat samvirke med Frankrig. Liberale og reformvenlige europæere så i dette parti et vidnesbyrd om, at muhammedanere og franskmænd kunne samarbejde, men de dominerende højrefolk ville intet vide heraf. UDMA blev heller ikke billiget af de arabiske ekstremisterne i MTLD (»Mouvement pour le triomphe des libertés démocratiques«), der blev ledet af *Messali Hajd,* og som i modsætning til UDMA-folkene vægrede sig ved at deltage i det algierske andetkammer.

Af de to nationalistbevægelser var det især MTLD, der var en torn i øjet på kolonisterne og den franske administration, og Messali Hajd var siden 1941 blevet arresteret adskillige gange og havde i lange perioder levet i forvisning bestemte steder i Algier eller i Frankrig. I april 1952 blev han frigivet efter et langt tvangsophold, men kun en måned senere blev han arresteret på ny i Orléansville. Denne begivenhed gav anledning til kraftige optøjer, hvorunder der for første gang siden 1945 forekom dødsofre og

mange sårede, da muhammedansk ungdom angreb politiet. Episoden var et varsel om, at det ulmede i Algier på samme måde som i Marokko og Tunis, selv om forholdene tilsyneladende havde været meget roligere end i de to protektorater.

I forvejen var der kommet varsler om øget algiersk nationalistaktivitet, idet der i juli 1951 var blevet dannet en »algiersk front til forsvar for friheden« med deltagelse både af UDMA, MTLD, det ubetydelige kommunistparti og »ulemaerne« (d. v. s. lærerne i muhemmedansk ret). Som motivering for dette skridt anførte man i det manifest, der blev udstedt efter frihedsfrontens dannelse, at de nyligt afholdte valg til den algierske forsamling ikke havde været frie, men blot havde været »en nominering fra administrationens side af mænd, der ikke havde fået noget mandat af det algierske folk, og som ikke kunne tale på dets vegne«. Man krævede foruden frie valg også respekt for »samvittigheds-, menings-, presse- og forsamlingsfrihed« og frigivelse af politiske fanger samt ophør af forvaltningens indblanding i muhammedanske religiøse anliggender.

Da oprøret brød ud i 1954, antog franskmændene i almindelighed, at det var MTLD, der stod bag rejsningen, men de blev snart klare over, at forholdene var blevet mere komplicerede, og at det ikke havde været noget ubetinget rigtigt træk, de havde foretaget, da de straks efter, at efterretningerne om angrebene var indløbet, var gået til aktion mod MTLD. I virkeligheden var MTLD i tilbagegang og ikke længere den farligste eksponent for den algierske nationalisme. Messali Hajd havde længe været i modvind fra dele af sit parti, der krævede, at man skulle ophøre med at boycotte valgene. I sommeren 1954 forsøgte oppositionen et kup, og et skisma indtraf mellem den revolutionære »messalistiske« fløj, der fortrinsvis samlede tilhængere blandt arbejdere i Algier og Frankrig, og en reformistisk gruppe med støtte i det muhammedanske småborgerskab og en del af den arabiske intelligens i Algier.

Hverken UDMA eller MTLD kunne betegnes som kommunistiske, men var slet og ret nationalistpartier. Overhovedet stod kommunismen svagt i Algier, om end et kommunistisk parti fandtes og først blev opløst i efteråret 1955.

OPRØRERNE

Oprøret i Algier brød ud, da der om morgenen den 1. november 1954 efter en øjensynlig nøje udarbejdet plan blev rettet angreb mod franske tropper og politi, foruden at der blev øvet sabotage og ildspåsættelse. De fleste steder var det smågrupper, der var på spil, men i Aurésbjergene syd for Constantine i det østlige Algier etablerede 1000–3000 rebeller et regulært oprørsterritorium. I løbet af den følgende måned lykkedes det

dog franske sikkerhedsstyrker at genvinde kontrollen over størstedelen af Aurésområdet, og det så en tid ud til, at oprøret skulle blive en kortvarig episode.

Den franske regering *Mendès-France* havde fra første færd grebet hårdt ind. Man hævdede, at de fleste af oprørerne ikke var algierer, men derimod tilhørte de fellagha-bander, der hidtil havde opereret i Tunis, men som nu af udviklingen i dette land blev truet med »arbejdsløshed«. Dog fremgik det af regeringens forholdsregler, at man fuldt ud var klar over, at oprøret også var af algiersk national karakter. I en redegørelse den 5. november erklærede indenrigsminister *Mitterand,* at man ganske vist ikke havde kunnet fastslå, at noget bestemt parti stod bag oprøret, men at det måtte anses for givet, at dets ledere kom fra MTLD, og at deres motiver til aktionen kunne være at henlede FN-generalforsamlingens opmærksomhed på Algier. Derfor besluttede den franske regering at forbyde MTLD, og således rustet greb man ind mod partiet ikke alene i Algier, men også i selve Frankrig, hvor der lever 3–400.000 algierske arbejdere. En lang række arrestationer blev gjort, og det franske politi gjorde i den forbindelse flere våbenfund, bl. a. hos MTLDs generalsekretær *Moulay Merbah.*

Senere hen har det dog vist sig, at det ikke var det rette sted, den franske regering slog ned, selv om nogle af oprørerne vitterligt havde forbindelse med MTLD. Afhøringer af tilfangetagne oprørere afslørede i stedet, at der bag rejsningen stod en s. k. »revolutionskomité for enhed og aktion« – almindeligvis forkortet til CRUA – med sæde i Cairo. Denne organisation var blevet skabt, efter at det i sommeren 1954 var kommet til et brud i MTLD mellem radikale og moderate. Selve oprøret skulle efter disse oplysninger være blevet planlagt på en nordafrikansk nationalistkonference i Bern i september 1954. Som militær leder nævntes *Ben Bella,* hvis hovedkvarter lå i Cairo, men iøvrigt var Algier opdelt i seks oprørsdistrikter, hvor rebellerne opererede uden større indbyrdes kontakt.

I begyndelsen hævdede franskmændene, at oprørerne kun havde meget ringe tilslutning blandt Algiers muhammedanere. Mendès-France erklærede således kort efter oprørets udbrud, at det store flertal af befolkningen var absolut loyal overfor Frankrig, men efterhånden som tiden gik, uden at det lykkedes de franske tropper at knuse rebellerne, og uden at de skiftende regeringer i Paris kunne iværksætte virkeligt gennemgribende reformer for Algier, ændredes billedet. I løbet af 1955 fik man utvetydige beviser for, at oprørerne nød popularitet og støtte fra muhammedanerne både i Algier og i Frankrig, men en bred samling af næsten alle nationalistiske grupper omkring rebellernes ledelse fandt dog først sted i 1956.

Tydeligst og mest opsigtsvækkende blev det tilkendegivet, da UDMAs præsident, Ferhat Abbas i april måned ankom til Cairo sammen med ulema-forbundets generalsekretær, sheik *Ahmed Tawfik el Madani.* I en erklæring sluttede Ferhat Abbas sig til den nationale befrielsesfront, som CRUA nu kaldtes, og udtalte, at det kun var dennes ledere, der kunne have bemyndigelse til at forhandle på det algierske folks vegne. Ferhat Abbas' overgang til oprørerne var så meget mere sensationel, som han tidligere havde været en af de varmeste talsmænd for Algiers totale assimilation med Frankrig, omend han siden 1943 havde ændret dette program til fordel for oprettelse af en autonom algiersk republik i forbund med Frankrig. Noget senere ankom også lederen af MTLDs højrefløj, *Khiouane* til Cairo, og i maj opfordrede de muhammedanske studenters organisation sine medlemmer til at slutte sig til oprørerne.

Uden for den nationale befrielsesfront stod herefter kun kommunisterne og den messalistiske venstrefløj af MTLD. Når Messali Hadj således stillede sig afvisende overfor Cairofolkene, skyldtes det næppe uenighed om målene for den algierske frihedskamp, men snarere rivalisering og personlige modsætninger. Til tider har disse forhold medført blodige opgør mellem messalisterne – nu organiseret i »Den algierske nationalbevægelse«, MNA – og den nationale befrielsesfronts (FLNs) tilhængere i selve Algier, men som oftest er fjendskabet kun kommet til udtryk gennem de talrige mord blandt algierne i selve Frankrig. Den bandekrig, der siden 1955 har raset i Paris, Lille og andre franske byer, har været ført mellem disse to organisationer og har først og fremmest drejet sig om, hvem af dem der skulle opkræve skatter hos de algierske arbejdere i Frankrig til fordel for frihedskampen i Algier.

Når oprørerne har kunnet undgå noget endeligt nederlag til de talmæssigt langt overlegne franske styrker, og når de har kunnet vokse fra en lille håndfuld mænd i november 1954 til skønsmæssigt 30.000 guerillakrigere tre år senere, må forklaringen først og fremmest søges i den kendsgerning, at det overvældende flertal af muhammedanerne i Algier står bag rebellerne. Ganske vist har oprørerne ikke været blødsødne i deres metoder til at få rekrutter til bevægelsen, og der kan nævnes eksempler på, at de ved pression eller terror har fået de tøvende og ligegyldige med, men et langt stærkere incitament for tilgangen har muhammedanernes usle levevilkår i Algier været. Også franskmænd har indrømmet, at enhver arbejdsløs ikke-europæer i Algier måtte betragtes som en potentiel fellagha, og at det kun har været forpligtelsen som forsørger for mange familiemedlemmer, der har afholdt endnu flere af muhammedanerne fra åbent at slutte sig til oprørsbevægelsen.

ALGIEROPRØRET OG DEN ARABISKE VERDEN

Fra fransk regeringsside har man gentagne gange hævdet, at oprøret er organiseret af den arabiske liga, og at det er Ægypten, der står bag det. Heri turde der være nogen sandhed, men det er ikke den egentlige forklaring. Noget andet er, at det er højst sandsynligt, at oprørerne ikke havde kunnet klare sig, hvis de ikke havde fået både våben og pengemidler fra de arabiske lande. Hvor omfattende denne støtte har været, lader sig vanskeligt afgøre. Den franske parlamentariske kommission, der i første halvdel af 1955 undersøgte forholdene i Algier og rapporterede sine resultater til nationalforsamlingen den 29. juni samme år, udtalte som sin opfattelse, at der kun var kommet få våben udefra, og et par måneder senere erklærede generalguvernøren, *Jacques Soustelle,* at oprørerne ikke modtog våben fra de arabiske lande. Han havde dog ændret sin opfattelse, da han i marts 1956 talte i nationalforsamlingen. Nok var oprørernes våben, i følge Soustelle, hovedsagelig af lokal oprindelse eller købt på det sorte marked, men via Ægypten nåede dog en del – bl. a. britisk og amerikansk – krigsmateriel frem. Senere hen er den arabiske støtte til oprørerne blevet langt mere iøjnefaldende, navnlig efter den fransk-britiske Suez-fiasko i november 1956. Så at sige hvert eneste arabisk land tillader, at der i deres militærskoler trænes algierske guerrillakæmpere, og i Cairo sidder Frankrigs gamle arvefjende i Marokko, *Abd el-Krim* som den nominelle leder af en organisation, der sørger for rekruttering og forsyninger til oprørshæren. Våbensmugling ad mange veje foregår også. Særlig alvorligt er problemet blevet for Frankrig, efter at det definitivt har mistet grebet om Tunis og Marokko. Over de lange og oftest uvejsomme grænsestrækninger – såvel som ved den algierske kyst – foregår en våbensmugling, som franskmændene ikke har formået at komme til livs. Den vigtigste forsyningslinie går gennem Tunis, men smugleriet fra Marokko er også betydningsfuldt. Endelig kommer nogle forsyninger gennem Libyen, hvis regering ikke er mere ivrig end den tunesiske eller marokkanske for at bringe trafikken til ophør.

Derimod stod det fra første øjeblik klart, at det algierske oprør nød moralsk støtte fra de andre arabiske lande. Samme dag, som oprøret brød ud, hed det i Cairo radio, at »Algiers frie sønner har rejst sig til forsvar for Algiers frihed mod den franske imperialisme«, og samme måned udtalte Mendès-France til Foster Dulles, at det var »indflydelse udefra«, der havde bragt sikkerheden i Nordafrika i fare. Mellem Frankrig og Ægypten kom det tidligt til forhandlinger om den propagandastøtte, der fra Cairo blev ydet oprørerne, men det lykkedes ikke franskmændene at bringe den til ophør. En anden art hjælp modtog rebellerne fra de arabiske lande i form af deres aktioner på FN-generalforsamlingerne til for-

del for Algier – et forhold, der førte til en alvorlig krise i Frankrigs relationer til FN.

KRIGSFØRELSEN

Såvel fra FLNs som fra fransk side er krigen fra begyndelsen blevet ført med stor hensynsløshed. Fra første færd indgik det i oprørernes taktik at øve terror, hovedsagelig med det formål at skræmme de fransk-venlige elementer i den muhammedanske befolkning. Mange profranske muhammedanere blev bortført eller myrdet, og efterhånden som situationen forværredes opfattede araberne det som noget nær ensbetydende med at underskrive deres egen dødsdom, hvis de åbent samarbejdede med det franske styre eller tilkendegav uvilje mod oprørerne og deres metoder. Fra fransk side er det blevet påpeget, at denne holdning har virket stærkt i retning af at gøre virkningerne af den franske reformpolitik, navnlig i landbruget, mindre gode end ventet, ligesom mange muhammedanere simpelt hen ikke har vovet at tage mod ansættelse i administrationen til trods for, at et af nationalisternes klagepunkter tidligere var, at det muhammedanske islæt i forvaltningen var alt for lille. Foruden mod profranske arabere rettede FLN tidligt sin terrorvirksomhed mod europæiske farmere med det formål at tvinge dem til at yde oprørerne økonomisk støtte for at undgå at få gårde eller avl afbrændt. Senere udvidede rebellerne terroraktiviteten til også at være rettet mod den europæiske befolkning, men der er dog blevet begået langt færre attentater mod dens medlemmer end mod muhammedanerne. Alt i alt anslår man ved begyndelsen af 1958, at krigen har kostet 10.000 civilpersoner livet, mens 4000 savnes. Mange er ganske vist faldet som ofre for egentlige krigshandlinger, men terror og modterror har dog krævet i tusindvis af menneskeliv. Hertil kommer så bandekrigen mellem MNA og FLN i de franske byer, hvor der – i følge det franske politi – alene i 1957 blev dræbt 915 og såret 4000 nordafrikanere ved attentater.

Det er dog ikke alene oprørerne, der har anvendt særdeles hårdhændede metoder. Af talrige vidnesbyrd i den franske nationalforsamling og i fransk presse fremgår det, at de franske styrker ikke har været blødsødne i deres metoder. I særdeleshed synes det at gælde fremmedlegionen og faldskærmstropperne – i begge tilfælde ofte veteraner fra krigen i Indokina –, mens anklagerne mod de almindelige udskrevne soldater har været færre og mindre graverende. Der er blevet fremført eksempler både på kollektiv straf og gengældelsesforanstaltninger og på tortur. Et materiale til belysning heraf blev indsamlet af en kommission, som regeringen Mollet nedsatte i april 1957. Dens rapport blev kendt af »Le Monde«, der i december samme år offentliggjorde dens indhold. Heraf

fremgik det med al ønskelig tydelighed, at tortur var blevet udført af franske politifolk og faldskærmssoldater under afhøring af fanger, at der havde fundet omfattende interneringer sted under ofte sundhedsmæssige uforsvarlige forhold og at mange mennesker simpelt hen var forsvundet under omstændigheder, »der var egnede til at skabe dyb uro i offentligheden«. Mange franske politikere og dele af pressen var enig med »Le Monde« i fordømmelsen af de anvendte metoder, og mange franskmænd har givet udtryk for deres afsky ved dem.

Når franske styrker har grebet til sådanne metoder, skyldes det naturligvis først og fremmest, at de har med en fjende at gøre, som det er overordentligt vanskeligt at få tag i, og som kan finde skjulesteder både i selve Algier og uden for dets grænser, hvor franskmændene ikke er i stand til at nå ham. Desuden har man fra fransk side forsvaret sig med, at det er nødvendigt at fremtvinge tilståelser og afsløringer for at frelse menneskeliv, men ofte synes franskmændenes metoder at være dikteret af desperation. Endelig må det også tages i betragtning, at en væsentlig part af modterroren er øvet af militsfolk fra Algiers europæiske befolkning, og mange beretninger tyder på, at netop dette »colons-hjemmeværn« er gået særlig hårdhændet frem mod de i forvejen foragtede muhammedanere.

De vanskeligheder, de franske styrker er blevet stillet overfor i Algier, fremgår også af, at Frankrig har måttet sætte en større og større del af sin militære magt ind på bekæmpelsen af oprøret. Da krigen brød ud i november 1954 havde Frankrig ikke mere end 50.000 mand stående i Algier, og rejsningen gav straks anledning til, at nye tropper blev trukket til. En større forøgelse fandt dog først sted i foråret 1955, da bl. a. en komplet division fra de franske NATO-styrker i Tyskland blev overført til Algier. I juni 1955 blev antallet af franske soldater i Algier opgivet til 100.000, og i løbet af efteråret fandt yderligere omfattende indkaldelser af reservister sted. I begyndelsen af 1956 var man oppe på 200.000 mand i Algier og ved udgangen af 1957 ansloges tallet til mellem 400.000 og 500.000, således at en meget væsentlig del af Frankrigs militære styrke er bundet i Algier. Desuden koster krigen dyrt. I februar 1958 opgives antallet af dræbte franske soldater til 5500, mens 10.300 er blevet såret. Men hertil kommer, at hvert krigsår koster Frankrig 800 milliarder francs, og at de franske finanser herved trues alvorligt.

REGERINGEN MENDÈS-FRANCE OG ALGIER

Siden krigen i Algier brød ud har Frankrig (indtil februar 1958) haft fem regeringer – Mendès-France, Edgar Faure, Guy Mollet, Bourgès-Manoury og Gaillard – og for dem alle har Algier-problemet været noget aldeles centralt, og et par af dem er endog faldet på det.

For Mendès-France var oprøret i Algier den 1. november 1954 en bitter pille. Det brød ud, netop som han ved sin handlekraft, dristighed og sikre blik for situationen havde fået det tunesiske spørgsmål ud af dødvandet og en ny og mere positiv fransk Nordafrikapolitik dermed var begyndt at aftegne sig. Sit syn på det algierske problem udtrykte han i en stor tale i nationalforsamlingen den 12. november 1954. Han sagde bl. a.: »De algierske departementer er dele af republikken. De har været franske i lang tid; deres befolkning, der nyder fransk borgerskab og er repræsenteret i parlamentet, har givet for mange beviser på tilknytningen til Frankrig til, at Frankrig nogen sinde kan gøre enheden med dem til et spørgsmål. Ingen adskillelse er tænkelig mellem Algier og hjemlandet. Det må stå klart til enhver tid og for enhver – i Algier, hjemme og i udlandet. Aldrig vil Frankrig, noget parlament eller nogen regering fravige dette fundamentale princip!«

Dette grundsynspunkt er siden blevet fastholdt af samtlige franske regeringer, og bag det står det overvældende flertal i den franske nationalforsamling. Men dermed er også enigheden blandt de franske politikere ophørt, idet der hele tiden har bestået dybtgående uoverensstemmelser mellem dem om, hvilken politik man iøvrigt skulle føre i Algier. I sin ovennævnte tale erklærede Mendès-France, at hans regering – så snart roen var genoprettet – ville gribe fat om problemets kerne, som først og fremmest var økonomisk og social. Dermed tilkendegav den franske ministerpræsident, at han agtede at slå ind på en reformpolitik i Algier, men disse bestræbelser blev fra første færd mødt med hårdnakket modstand fra det franske højre og fra europæerne i Algier, som ikke ønskede deres privilegerede stilling brudt ved, at muhammedanernes levestandard højnedes og rettigheder udvidedes.

Den 5. januar 1955 fremsatte Mendès-France's indenrigsminister, Mitterand i regeringen en plan om store reformer i Algier. De skulle bl. a. omfatte iværksættelse af offentlige arbejder, navnlig jordforbedringer og vandingsanlæg, og en forhøjelse af lønniveauet, så det kom til at stå i et mindre grelt misforhold til det, der herskede i Frankrig. Desuden skulle flere muhammedanere have adgang til poster i administrationen, og en decentralisering skulle finde sted.

Mitterandplanen fik aldrig en chance. Forslaget vakte stor opstandelse blandt franskmændene i Algier, der samtidig følte sig foruroliget over, at Mendès-France udnævnte en ny generalguvernør for Algier, nemlig den fremtrædende gaullist, Jacques Soustelle, der havde et godt ry som anti-fascist og modstandsmand. Man så heri et taktisk greb fra den forhadte ministerpræsidents side med det formål at sikre sig parlamentarisk støtte til en algiersk reformpolitik, og hans modstandere satte derfor alle sejl til for at fælde ham. Det lykkedes også, idet Mendès-France

blev styrtet den 4. februar 1955. Hans banemand var den tidligere konsejlspræsident, *René Mayer*, der selv stod som udtryk for store økonomiske interesser i Nordafrika. Det var den nordafrikanske pressionsgruppe, der beseglede regeringen Mendès-Frances skæbne.

SOUSTELLE'S ALGIERFORSLAG

Men selv om Mendès-France var blevet fældet, stod det klart for mange franske politikere, at de reformer, han og Mitterand havde tilstræbt, betegnede det absolutte minimum af, hvad Frankrig måtte gøre i Algier. Derfor fortsatte man reformbestræbelserne, og i foråret 1955 vedtog nationalforsamlingen nye bevillinger, der gjorde det muligt at gennemføre adskilligt af det, Mitterand havde foreslået. Dette fremgik af en redegørelse, som *Edgar Faures* indenrigsminister *Bourgès-Manoury* fremsatte i nationalforsamlingen i juli 1955. Han erklærede heri, at regeringen havde fojet et nødprogram på 5 milliarder francs til de summer, Frankrig i forvejen ofrede på modernisering og udbygning i Algier, nemlig 40 milliarder francs. Af de fem milliarder skulle tre gå til fremme af undervisningsvæsenet, mens man ellers ville lægge mest vægt på at højne levestandarden i landdistrikterne. »Det er«, udtalte Bourgès-Manoury, »på det økonomiske område, vi må søge løsningen på det algierske spørgsmål«, og henviste bl. a. til, at Algiers befolkning vokser med 250.000 om året, og at der fandtes 400.000 kronisk arbejdsløse og endnu flere delvis arbejdsløse i landet. Det bedste middel til bekæmpelse heraf ville være en agrarreform, men hertil kræves endnu en investering på 15 milliarder francs over en 6-årig periode, foruden at man måtte sørge for en forhøjelse af skatterne for de velstående algierers vedkommende.

Tilsvarende synspunkter fremkom i den rapport, som en fransk parlamentarisk kommission offentliggjorde om Algier-spørgsmålet den 29. juni 1955, men heri påpegede man også, at den franske forvaltning i det sidste ti-år havde mistet kontakten med befolkningen, og at politi og retsvæsen hverken kunne kaldes »retfærdigt eller effektivt«.

Foreløbig lå udspillet med hensyn til gennemgribende reformer i Algier dog ikke hos den franske nationalforsamling, men derimod hos Soustelle, der havde bibeholdt posten som generalguvernør uanset Mendès-Frances fald. Soustelle skulle snart vise sig at være langt mere akceptabel for kolonisterne, end de havde frygtet. I september 1955 havde han sit forslag færdigt og forelagde det i den algierske forsamling. I det store og hele drejede det sig kun om reformer, som skulle have været ført ud i livet allerede i 1947, nemlig udvidelse af den arabiske indflydelse i lokalstyret i landdistrikterne, ophævelse af statens kontrol med muhammedanske religiøse anliggender og indførelse af arabisk som tvungent fag i

alle algierske statsskoler. Derudover foreslog Soustelle foranstaltninger til modernisering af landbruget og til modificering af det s. k. khamessa-system, hvorved en jordejer skulle have 4/5 af høsten mod at stille sæd og redskaber til rådighed for fæstebønderne på de vilkår, at avlen skulle deles ligeligt mellem ejer og bruger.

Skulle der overhovedet stilles reformforslag, kunne de ikke godt være mindre end Soustelles, og de vandt derfor genklang i den algierske forsamlings europæiske førstekammer. Men andetkammeret gav blankt afslag. Herved indtraf det uhørte, at franskmændenes muhammedanske protegér gik imod generalguvernøren som et tydeligt tegn på, at nationalismen var ved at vinde overhånd i den arabiske befolkning. Et flertal af de tilstedeværende medlemmer af andetkammeret besluttede endog den 17. september 1955 at afvise den franske regerings integrationspolitik i Algier og tilkendegav i stedet at ville arbejde for en anerkendelse af »den algierske nationalitet«. Beslutningen herom vandt snart tilslutning fra de fleste af de muhammedanske repræsentanter for Algier i den franske nationalforsamling, republikkens råd og den franske unions råd, således at ialt 61 muhammedanske delegerede gik ind herfor. Som svar ophævede Soustelle den algierske forsamlings møde og begrundede sit skridt med, at mange af andetkammerets medlemmer havde handlet under tryk.

Disse begivenheder og den militært vanskeligere situation, der var opstået i Algier, efter at oprøret i august 1955 var flammet alvorligt op og havde bredt sig til hidtil fredelige egne, medførte, at der i midten af oktober 1955 blev afholdt en tre-dages debat om det algierske spørgsmål i den franske nationalforsamling. Standpunkterne blev her skarpt udtrykt, og regeringen Faures politik kraftigt kritiseret, selv om det lykkedes ministerpræsidenten at få nationaforsamlingens flertal til at støtte den. Under debatten diskuterede man de to ekstreme løsninger, der kunne være tale om, nemlig på den ene side assimilation, der ville betyde, at alle indbyggere i Algier skulle have samme rettigheder, pligter og love som franskmænd i Frankrig, eller på den anden side federalisme, som ville være ensbetydende med, at man anerkendte en særlig algiersk nation, der skulle være mere eller mindre snævert knyttet til Frankrig inden for den franske unions rammer. Regeringen ville i følge udtalelser fra Edgar Faure og Bourgès-Manoury ikke gå ind for nogen af disse muligheder, men anså i stedet den eneste farbare vej for at være den s. k. integrationspolitik, som var slået an allerede med 1947-statutten, men som det havde været vanskeligere end beregnet at føre ud i livet. Integration skulle i økonomisk henseende betyde modernisering og industrialisering og i politisk gennemførelse af Algier-statuttens principper med visse ændringer. Ligesom Mendès-France i november 1954 fastslog Edgar Faure nu, at Frankrig ikke under nogen omstændigheder ville slippe sit

tag i Algier. En algiersk nation eksisterede efter ministerpræsidentens opfattelse ikke, og heri lå efter hans mening det centrale punkt i konflikten og den grundlæggende kendsgerning, som alle bestræbelser for at nå en løsning, måtte bygges på.

Efter at Faure havde fået tilslutning fra et flertal i nationaforsamlingen til sine principper, fremsatte Soustelle den 11. januar 1956 overfor regeringen forslag vedrørende Algiers fuldstændige integration. Det gik ud på, at den franske nationalforsamling skulle udstede en højtidelig erklæring om »lighed i rettigheder og pligter« mellem muhammedanske og franske borgere, og at regeringen skulle forpligte sig til inden for en nærmere fastsat periode at føre dette princip ud i livet. En af følgerne heraf skulle blive, at lønninger og sociale ydelser i Algier med tiden blev hævet til samme niveau som i Frankrig. Desuden skulle generalguvernørposten afskaffes. I stedet skulle der udnævnes en minister for Algier og den algierske forsamling afskaffes. Til gengæld skulle muhammedanerne have en større repræsentation end den nuværende i den franske nationalforsamling, og Algier skulle inddeles i tre grupper departementer, hvor araberne skulle have større indflydelse på det lokale styre i de egne, hvor der var få eller ingen europæere.

MOLLETS ALGIERPOLITIK

Valget til den franske nationalforsamling i begyndelsen af 1956 resulterede i et nederlag for regeringen Faure, og da den efterfulgtes af ministeriet *Guy Mollet* med et stærkt socialistisk islæt og med Mendès-France på viceministerpræsidentposten, var det givet, at Soustelles recept til løsning af det algierske problem ikke ville blive fulgt. I den nye regering betragtede man planen som alt for lidt vidtgående og som alt for stærkt præget af colons' synspunkter. En linie, der måske havde haft en chance i 1947, kunne ikke føres heldigt igennem i 1956, og derfor valgte Mollet at underkaste hele situationen en ny prøvelse. Selv satte han løsningen af det algierske spørgsmål øverst på dagsordenen. Algier var, som han udtrykte det, »det sørgeligste og det mest presserende problem«. Frankrigs og regeringens mål var at genoprette freden, befri folket for frygt og bringe terroren og den blinde gengældelse til ophør. For at nå så vidt måtte man i følge Mollet fremme den demokratiske udvikling af politiske institutioner, sikre de to folkeelementers sameksistens og befordre landets økonomiske og sociale udvikling. Mollet erklærede ved sin tiltræden, at de to befolkningsgrupper måtte have de samme rettigheder, og han udtalte utvetydigt, at der i det franske mindretal dels fandtes et element »hvis egoisme og kortsynethed i høj grad er ansvarlig for den nuværende situation«, dels andre og mere nyttige grup-

per, som var den egentlige årsag til Frankrigs »nærværelse« i Algier. På samme måde skelnede Mollet blandt muhammedanerne mellem en skare »galninge og forbrydere« og »det store flertal«, der ønskede at fastholde båndene til Frankrig. Ud fra denne grundopfattelse lovede Mollet, at han ikke ville søge nogen ensidig løsning eller påtvinge en ordning, som ikke havde folkelig tilslutning. Han erklærede også, at der snarest muligt skulle afholdes valg med eet vælgerkorps og under en ny valglov, ligesom det kommunale selvstyre og administrationen skulle reformeres til fordel for araberne.

Som yderligere udtryk for, at han agtede at slå ind på en ny kurs, afskedigede Mollet generalguvernør Soustelle og udnævnte i stedet general *Catroux* som residerende minister for Algier. Dette skifte var en brand i næsen på colons. Catroux havde netop været en af banebryderne for udsoningen mellem Frankrig og sultan Muhammed V af Marokko og dermed for det franske protektorats ophør i Algiers naboland mod vest. Kolonisterne rejste derfor øjeblikkelig en voldsom agitation mod ham som »specialist i opgivelse af Frankrigs oversøiske imperium«. Man truede med »consequences dramatiques« og erklærede at ville rejse »en uimodståelig folkelig bevægelse« mod Catroux, hvis han vovede at komme til Algier.

Men Mollet mente at vide, hvordan man var i stand til at besværge onde ånder. Med tydeligt forbillede i Mendés-Frances vellykkede lynaktion i Tunis i 1954 besluttede han personligt at gribe om nælden. Den 6. februar 1956 fløj han til Algier for at klare problemerne, men blev straks ved ankomsten mødt af store skarer europæiske demonstranter, der forlangte Catroux hængt og Soustelle genindsat. Rådne tomater og jordklumper blev svaret på Mollets forsøg på at dæmpe gemytterne, og der måtte tåregas til, før optøjerne var kvalt. Men Mollets hensigt med aktionen var ikke nået. Han kunne ikke vende hjem som triumfatoren, og hans algierske politik havde fået et grundskud allerede i starten. Catroux anmodede om at blive afskediget, og i stedet udnævnte Mollet den socialistiske økonomi- og finansminister *Robert Lacoste* til posten med titel af minister-generalguvernør. Kompromispolitikken over for colons var indledt. Samtidig organiserede de mest yderligtgående blandt kolonisterne – poujadisterne, veteranerne og et par studenterorganisationer – en »comité du salut publique«, som krævede strengere forholdsregler mod oprørerne, brug af »alle metoder, inclusive militære« for at bringe fremmed, d. v. s. ægyptisk, intervention i Nordafrika til ophør og opgivelse af regeringens forslag om, at der skulle være eet vælgerkorps i Algier.

Mollet var dog ikke blevet kuet i en sådan grad, at han bøjede sig for disse krav, og allerede den 16. februar 1956 fremlagde han sit Algierprogram i den franske nationalforsamling. Han fastslog, at militære for-

holdsregler alene ikke kunne løse problemerne. Der måtte også økonomiske, sociale og politiske reformer til. Den tilstand måtte ophøre, hvor den muhammedanske befolknings gennemsnitsindtægt var 33.000 francs om året, mens de europæiske algierer tjente næsten det syvdobbelte. Regeringen måtte skabe et kreditsystem, så der kunne skaffes arbejde til 1 million arbejdsløse i Algier, og man måtte tilstræbe både en udnyttelse af landets naturlige ressourcer, en industrialisering, en jordreform og social sikkerhed. Som sine forgængere erklærede Mollet, at Frankrig og Algier var uløseligt forbundet med hinanden, og at regeringen »vil kæmpe for at Frankrig kan blive i Algier«, men han tilføjede, at man anerkendte »la personalité algérienne« og lovede, at spørgsmålet om denne personligheds udtryksform ikke ville blive ensidigt løst. Regeringen ville søge afholdt frie valg med almindelig stemmeret for alle algierer så hurtigt som muligt netop af den grund. Men, tilføjede Mollet i en radiotale til Algier et par uger senere, forudsætningerne for, at der kunne holdes valg var, at kamp- og voldshandlingerne blev bragt til ophør.

Det varede ikke længe, før Mollet begyndte at føre sit reformprogram ud i livet. I slutningen af marts udstedte den franske regering en serie dekreter herom. På det administrative område bestemte man, at mindst halvdelen af alle nyansatte for fremtiden skulle være muhammedanere, og samtidig tog man skridt til virkeligt gennemgribende reformer i landbruget. Der blev oprettet en bank, som skulle yde lån til småbrugere, og det blev dekreteret, at uopdyrket jord kunne eksproprieres. Lidt senere bestemte regeringen, at brugsstørrelsen skulle begrænses, og at overskydende jord skulle udstykkes til arabiske eller berbiske bønder. I april besluttede regeringen endvidere, at den algierske forsamling skulle opløses og hele dens kompetance overføres til Lacoste. Herimod protesterede det europæiske førstekammer, mens det for andetkammerets vedkommende var temmelig betydningsløst, fordi muhammedanerne allerede i 1955 var ophørt med at deltage i arbejdet. Endelig skiftede Mollet en række højere embedsmænd ud, hvorved han rettede et alvorligt slag mod colons-overklassens indflydelse, som i høj grad var blevet øvet netop herigennem.

FORHANDLINGER OG KUP

Samtidig med at regeringen Mollet således søgte at gennemføre en virkelig reformpolitik i Algier, forøgede den også sine anstrengelser for at hidføre oprørernes militære nederlag. Lacoste fik tillagt overordentlig stor magt, og stadigt større styrker blev sat ind i Algier. Desuden forsøgte man gennem kontakt med oprørerne at bane vej for et forlig. Udgangspunktet synes at have været de drøftelser, der i foråret 1956 havde fundet sted mellem udenrigsminister *Pineau* og oberst *Nasser* i Cairo,

hvorunder en forbindelse øjensynligt var blevet etableret mellem den franske regering og rebellernes ledere. Efter hvad der foreligger oplyst, kom det i det følgende halve år til forhandlinger mellem det franske socialistpartis generalsekretær *Pierre Commin* og FLN-repræsentanter, men materialet vedrørende disse drøftelser er for svagt og for farvet, til at man kan danne sig noget indtyk af, hvad der er tilbudt fra de to sider.

Mulighederne for at nå til en forståelse blev dog reduceret til nul, da franskmændene den 22. oktober 1956 foretog et kup mod FLNs ledelse. Det skete i forbindelse med, at fem af de førende mænd inden FLN med den militære leder Ben Bella og den politiske førstemand *Khider* i spidsen havde aflagt besøg i Marokko, hvor de havde forhandlet med sultan Muhammed. På vej fra Rabat til Tunis, hvor oprørslederne skulle forhandle videre med sultanen af Marokko og den tunesiske ministerpræsident, Habib Bourguiba, skiftede den franske pilot imidlertid kurs og landede i stedet sin maskine i Algiers lufthavn, hvor oprørslederne omgående blev taget til fange. Det står uklart om denne aktion, der betød en alvorlig belastning af Frankrigs forhold til Tunis og Marokko, blev foretaget på den franske regerings initiativ, eller om det var franske militærmyndigheder i Algier – måske i samarbejde med Lacoste –, der stod bag kuppet, men Mollet valgte i hvert fald at forsvare det skete og modtog også et tillidsvotum i nationalforsamlingen herfor.

Tilfangetagelsen af de algierske oprørsledere turde dog have været en tvivlsom gevinst for Frankrig, også bortset fra den forværring, der fandt sted i dets forhold til de to tidligere protektoratsmagter i Nordafrika og den risiko, man derved løb for at sætte store franske interesser over styr. Ganske vist beslaglagde man en del materiale, der godtgjorde, hvad man vidste i forvejen, at oprørerne modtog støtte fra den arabiske verden, men i rebelledelsen erstattedes de tilfangetagne nu af ledere med en overvejende religiøs og dermed mere fanatisk indstilling, mens bevægelsens førere hidtil havde været mænd med nær tilknytning til Frankrig og med rødder i fransk civilisation på samme måde som de mænd, der var kommet i spidsen for Tunis og Marokko.

Aktionen kan da kun tages som udtryk for en stemning af desperation hos franskmændene og som bevis for, at den fløj, der ønskede voldspolitikken ført ud i sine yderste konsekvenser, havde fået overtaget. Tomatbombardementet mod Mollet den 6. februar havde som ovenfor nævnt udløst kolonistkrav om, at Frankrig også skulle søge et opgør med oprørets ægyptiske bagmænd, og så tidligt som i foråret 1956 kunne man på plankeværker og mure i Paris se skrevet »Nasser fascist« som udtryk for, at en propaganda var i gang for at ramme det algierske onde ved dets formentlige rod i Cairo. I sommerens løb tiltog denne agitation, og da Ægypten i juli nationaliserede Suez-kanalkompagniet, vejrede koloni-

ster og aktivister morgenluft, idet man nu forventede at kunne få Storbritannien som partner i fremstødet mod Nasser. Den franske politik i Suez-spørgsmålet fra august til oktober 1956 var da dikteret af ønsket om at komme den ægyptiske diktator til livs i det håb, at støtten til de algierske oprørere derved ville ophøre. Da den militære aktion mod Suez udviklede sig til en veritabel fiasko, betød det også, at Frankrig måtte begrænse sine bestræbelser på at løse det algierske spørgsmål til selve Algier og i nogen grad Algiers nordafrikanske nabolande, Tunis og Marokko.

Den 9. januar 1957 formulerede ministerpræsident Mollet for første gang siden Suez-fiaskoen den franske regerings standpunkt i det algierske spørgsmål. Han føjede her enkelte nye forslag til de allerede fremsatte. Våbenstilstanden skulle således indbefatte garantier for frie valg, som endog kunne iværksættes under betryggende udenlandsk kontrol, og desuden tilbød Mollet en mere vidtgående decentralisering i Algier end tidligere lovet. Men Mollet fastslog også, at »Frankrig aldrig vil give afkald på Algier« og afviste oprørernes betingelser som uantagelige for Frankrig. FLN krævede nemlig, at Frankrig først måtte anerkende Algiers ret til uafhængighed og gå med til, at der blev dannet en provisorisk algiersk regering. »Det er ikke«, sagde Mollet, »en våbenstilstand, men en overgivelse, vore modstandere ønsker.«

Endvidere fastslog ministerpræsidenten i samme erklæring, at den franske regering fulgte tre hovedprincipper, nemlig 1) at sikre fuld nydelse af de lovlige rettigheder for alle indbyggere i Algier, uanset afstamning, 2) at sikre de forskelllige gruppers og samfunds eksistens og 3) at finde et udtryk for »Algiers personlighed« samtidig med, at man opretholdt de nødvendige bindeled mellem Algier og det egentlige Frankrig. »Algier er«, sluttede Mollet, »hjørnestenen i et stort fransk-afrikansk fællesskab af en helt ny type, som der under udformning på et grundlag af fælles kulturelle, økonomiske, strategiske og politiske interesser«.

De algierske nationalister afviste imidlertid blankt Mollets betingelser. FLN, der efterhånden havde forlagt sit hovedkvarter fra Cairo til Tunis, erklærede den 11. januar 1957, at Mollets forslag kun var blevet fremsat med det formål at »maskere pacificeringspolitikken i Algier og føre den internationale opinion bag lyset«. Man fastslog, at man ville føre kampen videre, indtil Algiers uafhængighed var anerkendt som våbenstilstandsbetingelse.

Derimod var generalsekretæren for det messalistiske MNA, Moulay Merbah, mere forhandlingsvenlig. Han krævede dels fransk anerkendelse af Algiers ret til selvbestemmelse og våbenhvile under FN-kontrol, dels sikring af de demokratiske friheder samt valg under FNs garanti og derpå følgende forhandlinger mellem Frankrig og valgte repræsentanter

for det algierske folk. MNAs stilling blev dog stærkt svækket, da selv moderate algierer tilkendegav, at FLN måtte betragtes som »den eneste autentiske og fuldgyldige repræsentant for det algierske folk«. Man pegede også på, at udenlandske kontrol – således som Mollet havde tilbudt – ikke ville være meget værd, hvis det var franskmændene, der alene skulle udpege disse udlændinge, og man fremhævede også, at den franske regering ikke havde sagt noget om, til hvilken forsamling der skulle afholdes frie valg – om det var til en grundlovgivende forsamling, til den franske nationalforsamling eller til den hensygnende algierske forsamling.

DEN ALGIERSKE RAMMELOV 1957–58

Algierproblemet var således ikke nået meget nærmere sin løsning, da Mollet i foråret 1957 blev styrtet og måtte overlade opgaven til sin efterfølger, *Bourgès-Manoury*. Denne holdt den 12. juni en tale i nationalforsamlingen, hvori han tilkendegav at ville gennemføre en »loi-cadre«, d. v. s. en rammelov, for Algier på grundlag af »en ny og progressiv politisk struktur«, som bl. a. skulle indebære en vidtgående decentralisering af magten til de enkelte algierske regioner. Samtidig med at der således blev taget nye skridt til en politisk løsning på det algierske spørgsmål, intensiverede Frankrig sine »pacificerings«-bestræbelser. De tidligere regeringer havde alle haft fuldmagter til at træffe særlige forholdsregler på algiersk territorium, men nu fik Bourgès-Manoury for sin regering af nationalforsamlingen overdraget yderligere bemyndigelse til også ved ekstraordinære foranstaltninger at bekæmpe oprørerne og deres forbindelser i selve Frankrig. Denne bemyndigelseslov, der blev vedtaget den 25. juli 1957, blev voldsomt debatteret og bekæmpet i nationalforsamlingen og i den franske offentlighed, idet regeringen herved fik tillagt beføjelser, der i høj grad gjorde det muligt at gribe ind i de almindelige borgerlige og menneskelige rettigheder på fransk jord.

Regeringen Bourgès-Manourys Algier-politik blev formuleret i september 1957, men under de forudgående forhandlinger i regeringen var det kommet til divergenser mellem ministrene. De socialistiske medlemmer af regeringen fastholdt således, at der skulle oprettes en algiersk lovgivende forsamling og en særskilt udøvende magt for Algier. Denne tanke blev imidlertid afvist bl. a. af forsvarsminister *André Morice,* der fik støtte fra andre højrekredse og fra franske senatorer fra Algier.

Da regeringen følgelig truedes af sprængning, indbød ministerpræsidenten til en rundbordskonference mellem de parlamentariske ledere med undtagelse af poujadister og kommunister, og herved nåede man frem til et kompromis, der i nogen grad begrænsede de algierske organers kompetance. Derpå kunne Bourgès-Manoury den 27. september 1957 fremsætte

sit forslag til en algiersk »loi-cadre«. Han gjorde vedtagelsen af forslaget i dets helhed til et kabinetsspørgsmål, men accepterede dog en tilføjelse, som skulle tjene til yderligere sikring af det franske, det jødiske og andre mindretal i Algier.

Hovedprincipperne i regeringens »rammelov« gik ud på, at »intet og ingen« kunne skille Algier fra Frankrig, at Frankrig for at vinde ungdommen fra »oprørernes fanatiske nihilisme til samarbejde med Frankrig« ville slå ind på en fremskridts- og retfærdighedspolitik med lige ret for alle, og at der intet skulle ske i Algier uden samarbejde med algiererne. Disse principper indebar, at der i Algier kun skulle være eet vælgerkorps, og dette punkt blev den store anstødssten for forslaget. Afstemningen i nationalforsamlingen endte med, at såvel kommunisterne som poujadisterne og det øvrige højre stemte imod og regeringen dermed blev bragt i mindretal. Også Bourgès-Manoury var da faldet som offer for det algierske spørgsmål, og en langvarig regeringskrise fulgte, inden *Felix Gaillard* blev i stand til at tage sagen op på ny.

I sin investiturtale i nationalforsamlingen den 5. november 1957 skitserede Gaillard bl. a. regeringens algierske politik. Han ønskede – og fik – den tidligere regerings fuldmagter til bekæmpelse af oprørerne fornyet, men han erklærede tillige, at Frankrig »ikke kunne være tilfreds med at undertrykke terroren, men at man også måtte finde en politisk løsning på det algierske problem« gennem en genoptagelse af »loi-cadre«-forslaget. Endvidere ytrede han ønske om, at Frankrig samtidig med, at det genoprettede freden i Algier, tog skridt til en nærmere tilknytning til »Tunis, Marokko og alle andre tilstødende territorier i det sorte eller arabiske Afrika«, så man i fællesskab kunne udnytte de derværende naturrigdomme.

På det tidspunkt, da Gaillard trådte til, kunne Frankrig i højere grad end tidligere føre sin politik i Algier ud fra en stærk position. Den kraftige militære indsats og de energiske indgreb mod rebellernes forbindelser i Frankrig var nu begyndt at give resultat, og Robert Lacoste kunne med en vis ret give et forholdsvis optimistisk billede af situationen. Ikke alene var terroraktiviteten faldet meget betydeligt i løbet af 1957, men mange af de områder, der ellers havde været behersket af oprørerne, var nu helt renset. Noget endeligt opgør med FLN havde man imidlertid ikke kunnet føre igennem – i følge franske påstande væsentligst fordi oprørerne stedse søgte ly bag den tunesiske grænse og derfor ikke var til at komme til livs. Lacoste kunne også fremføre, at flere og flere muhammedanere var begyndt at deltage i det lokale selvstyre, og endvidere pegede han på, at 35.000 muhammedanske soldater nu gjorde tjeneste i de franske sikkerhedsstyrker. En anden gevinst for franskmændene var, at splittelsen mellem FLN og MNA nu også fra tid til anden satte

frugt i blodige opgør i selve Algier, og at messalistiske oprørsledere viste tendens til at gå over på den franske side. Således gik »general« *Bellounis* over med en styrke på 3000 mand – angiveligt som følge af en FLN-massakre på en landsby, hvis indbyggere havde støttet MNA. Dog måtte det forekomme Lacoste at være en plet i det ellers noget lysere billede, at det i efteråret 1957 var lykkedes oprørerne at føre krigen dybt ind i Sahara og bl. a. angribe franske olieekspeditioner.

Et væsentligt fremskridt for Frankrig var det, at det omsider lykkedes at føre rammeloven for Algier igennem parlamentet. Den endelige vedtagelse skete den 31. januar 1958 efter mere end to måneders debat i nationalforsamlingen og republikkens råd, og efter at udkast på flere punkter var blevet ændret og afsvækket. Ikke desto mindre betegnede den algierske »loi-cadre« noget betydningsfuldt nyt. Fremfor alt opdeles ved den nye statut i Algier i en række territorier, der »frit og demokratisk« skal styre deres egne anliggender. Dog hedder det samtidig i lovens artikel 1, at »Algier er en integrerende del af den franske republik«, om end man »anerkender og garanterer Algiers individuelle personlighed«. Endvidere fastsættes i statuttens artikel 9 de områder, som skal være unddraget territoriernes styre og alene forvaltes af den franske republik. Foruden valuta, militær og udenrigspolitik har Frankrig herved for sig reserveret finansvæsenet i sin helhed samt rets- og undervisningsvæsenet med enkelte undtagelser. Også driften af statsforetagender er forbeholdt Frankrig, og det samme gælder valg og organisationen af Algiers politiske institutioner, således at statsapparatet bevares solidt på franske hænder.

I hvert territorium skal der i følge loven vælges en »assemblée territoriale« og desuden et »conseil territorial des communautés«, hvis medlemmer skal bestå halvt af franskmænd, halvt af muhammedanere og som skal være et kontrollerende organ. Valgene til territorialforsamlingerne skal foregå på grundlag af eet vælgerkorps, der omfatter både europæere og arabere. I administrationen vil magten komme til at hvile hos »republikkens repræsentant«, der skal udnævnes af den franske regering. Han skal som formand lede forhandlingerne i de regionale regeringer, og det er ham, der skal udpege kandidaterne til posten som præsident for regeringskollegiet, som iøvrigt vælges af territorialforsamlingerne. Disse skal være oprettet inden udgangen af 1958, men derefter er der yderligere to års frist for dem til at afgøre, hvor stor en del af deres kompetance, de vil overdrage til algierske forbundsmyndigheder i form af en forbundsforsamling og et forbundsråd. Den første af disse skal fremgå af territorialforsamlingerne og territorialrådene, men med den afgørende magt hos repræsentanterne for de sidstnævnte. For forbundsrådets vedkommende gælder det, at det skal føre forbundsforsamlingens beslutninger ud i livet, men dets funktioner skal nærmere vedtages i en lov, som skal forelægges det

franske parlament til vedtagelse senest halvandet år efter, at territorialforsamlingerne er blevet valgt.

Som det fremgår heraf er der i »loi-cadre« overordentligt stærke garantier imod, at det algierske selvstyre skulle kunne bane vej for Algiers løsrivelse fra Frankrig, og om nogen virkelig selvbestemmelsesret for algiererne i vigtige anliggender er der overhovedet ikke tale. Det kan da ikke virke overraskende, at de algierske nationalister på ingen måde er blevet vundet for den nye ordning – tværtimod betragter de den som værdiløs og som uegnet til at løse det algierske spørgsmål.

ALGIERSPØRGSMÅLET OG DET FRANSK-TUNESISKE FORHOLD

Følgelig tyder alt på, at oprøret og »pacificeringen« vil fortsætte også efter den nye lovs vedtagelse den 31. januar 1958, og derfor træder det problem stadig stærkere i forgrunden, hvordan Frankrig skal blive i stand til for alvor at komme de oprørere til livs, der opererer fra baser i Tunis, som franskmændene ikke kan nå, og hvordan man skal kunne forhindre våben og forsyninger når frem til oprørerne. Selv anlægget af en vældig elektrisk spærring nær grænsen til Tunis har ikke kunnet forhindre hverken at oprørerne har kunnet operere videre fra tunesisk grund, eller at forsyninger er blevet ført frem til rebelcentre i det indre af Algier.

Følgen er blevet, at den tunesiske del af det algierske spørgsmål er blevet mere og mere brændende. Fra fransk side er det en yndet påstand, at FLN simpelt hen har gjort sig til herre i det tunesiske hus, og at de algierske rebelstyrker i kraft af deres talmæssige overlegenhed over tunesernes egen hær slet og ret dikterer *Habib Bourguiba* vilkår, som denne nødtvungent må akceptere.

Selv om der måske nok er noget om de franske påstande om, at FLN øver større indflydelse og viser mere selvstændighed på tunesisk område, end Bourguiba bryder sig om, er det dog hævet over enhver tvivl, at Tunis såvel som Marokko sympatiserer med den algierske nationalisme. Bourguiba og sultan *Muhammed V* har i fællesskab tilbudt Frankrig at mægle mellem det og oprørslederne, ligesom de på FN-generalforsamlingen 1957 kraftigt forfægtede FLNs sag. Den franske regering har imidlertid – til trods for en voksende modstand i nationalforsamlingen – pure afvist tunesisk og marokkansk mægling, men den opfattelse syntes i begyndelsen af 1958 at vinde terræn i Frankrig, at man derved spiller et særdeles højt spil, hvor Frankrig risikerer at sætte hele sin indflydelse i Nordafrika over styr og dermed også risikerer, at hele det franske imperium går tabt. En del franske politikere – bl. a. Mendès-France – har vist sig lydhøre overfor Bourguibas og sultanens understregninger af de fælles interesser, som knytter Frankrig sammen med Marokko, Algier og Tunis,

og såvel i Paris som i andre vestlige hovedstæder har man med bekymring konstateret en voksende risiko for, at hele det vestlige Nordafrika kunne svinge bort fra sin nuværende positive indstilling overfor vestmagterne og affinde sig med Cairos førerskab og dermed også slå over i en i bedste fald neutralistisk, måske endog sovjetvenlig, udenrigspolitik. Navnlig fra amerikansk side er faren herfor blevet fremhævet, og det var erkendelsen af denne risiko, der i efteråret 1957 fik De forenede Stater og Storbritannien til over hals og hoved og på trods af Frankrig at sende våben til Tunis, da det forlød, at russiske våbenladninger var undervejs til Bourguiba.

En ny alvorlig krise indtraf, da det franske luftvåben den 8. februar 1958 rettede et bombardement mod den tunesiske grænselandsby Sakiet-Sidi-Youssef, der åbenbart mistænktes for at være en af de mange skjulte baser for FLN-styrkernes operationer i Algier. Bombardementet, som menes iværksat af franske militærmyndigheder uden om det civile styre, eller i hvert fald uden den franske regerings viden og billigelse, understregede de store internationale risikomomenter, der efterhånden var blevet forbundet med krigen i Algier, og det synes at være sikkert, at Sakiet-Sidi-Youssef-affæren på afgørende måde har bidraget til konfliktens internationalisering. Det fremgik alene deraf, at sagen kom på både FN's og NATO's dagsorden, men endnu stærkere virkede det, at USA og Storbritannien på trods af fransk tøven og uvilje påtvang Frankrig og Tunis en mægling, hvor den amerikanske udsending, *Robert Murphy,* og den britiske diplomat, *Harold Beeley,* i månedlange forhandlinger nok først og fremmest tilstræbte en mægling mellem den franske og den tunesiske regering, men hvor Algierproblemet hele tiden udgjorde baggrunden for drøftelserne.

DET ANDET ALGIERSKE OPRØR, MAJ 1958

I begyndelsen af april lykkedes det den amerikanske og britiske mægler at skabe lydhørhed i den franske regering Gaillard for det synspunkt, at Frankrig og Tunis måtte finde frem til en forsoning, men da ministerpræsidenten førte denne politik frem i nationalforsamlingen, blev han styrtet og indrulleredes dermed i den lange række af franske regeringschefer, der er faldet på Algier-spørgsmålet.

I mellemtiden var i selve Algier den situation indtruffet, at administrationen – og det ville specielt sige Lacoste – skulle begynde at arbejde for at gennemføre den algierske rammelovs bestemmelser, der ganske vist ikke var særligt vidtgående i muhammedansk favør, men som dog betegnede et tilbageslag for det europæiske befolkningselement. Bestræbelserne for at føre rammeloven ud i livet gav straks anledning til modstand fra de europæiske

algierers side på samme måde som de tidligere havde mødt alle reformplaner med åben fjendtlighed.

Samtidig var efter Sakiet-Sidi-Youssef-affæren Tunis og Marokkos interesse blevet øget i at bringe klarhed over deres forhold til den algierske modstandsbevægelse. Derfor afholdtes der ved månedsskiftet april–maj 1958 i Tanger en konference mellem repræsentanter for FLN, det tunesiske Neo-Destour-parti og det marokkanske Istiqlal, hvoraf det syntes at fremgå, at dannelsen af en algiersk oprørsregering var nært forestående, og at Tunis og Marokko ville anerkende den, bl. a. for at sikre sig, at algiererne ville akceptere deres planer om, at de tre lande skulle indgå den nordafrikanske føderation, der længe har været tale om, og som USA synes at støtte.

Således var problemkomplekset omkring Algier blevet meget alvorligt skærpet i begyndelsen af maj 1958. Blandt de europæiske kolonister gærede det under indtryk af den franske regerings bestræbelser for at effektuere rammeloven, men også fordi man med ængstelse konstaterede, at flere og flere fremtrædende folk i selve Frankrig åbent erklærede sig til fordel for at akceptere Algiers uafhængighed som en kendsgerning. I de franske styrker i Algier herskede der også uro og utilfredshed. Ganske vist havde »pacificeringskampagnen« gjort gode fremskridt – hovedsagelig på grund af, at general Massus faldskærmstropper bogstaveligt talt havde røget FLN ud af byen Algiers arabiske kvarter –, men det hele forekom omsonst, så længe man ikke kunne ramme rebellerne i deres tunesiske udgangspunkter, og regeringen Gaillards reaktion på USA's holdning efter Sakiet-Sidi-Youssef-affæren havde klart vist, at uden et systemskifte i Paris var der ikke megen udsigt til, at generalerne kunne få frie hænder til en aktion mod Tunis. Desuden havde kampene i Algier i de sidste måneder været de hidtil blodigste, og rebellerne syntes at kæmpe med usvækket kraft. Nye franske krigsbevillinger – på 1300 millioner kroner – og indsættelse af yderligere 28.000 mand i Algier havde heller ikke bidraget til at gøre krigen mere populær blandt menigmand i Frankrig. Endelig havde Tanger-konferencen demonstreret Habib Bourguiba's og sultan Muhammed's solidaritet med de algierske oprørsledere samtidig med, at de nordafrikanske føderationsplaner havde taget mere form og lokkede såvel amerikanerne som de franskmænd, der nu mente, at man burde se at redde, hvad reddes kunne i Algier, men at landet i realiteten var tabt. Hertil kom så forvirringen omkring regeringskrisen i Paris, hvor det snart viste sig, at tilhængerne af den hårde linie i Algier – det franske højre og politikere som Georges Bidault – ikke kunne samle flertal i nationalforsamlingen, hvorfor mere venstrebetonede politikere, der stræbte mod fred i Algier, kom i forgrunden.

I denne situation var det, at den aktion, som må betegnes som det andet algierske oprør – kolonisternes, generalernes og det franske højres

oprør –, fandt sted om aftenen den 13. maj 1958 og den følgende dag, hvor først general Massu og derpå general Salan gjorde sig til herre i Algier og krævede de Gaulle til magten i Frankrig under omstændigheder, der stærkt indicerede, at man ikke stod over for en spontan reaktion på mulighederne for, at Pflimlin skulle danne regering, men at der tværtimod var tale om et nøje tilrettelagt kupforsøg.

Hermed var det afgørende bevis givet for Algierproblemets enorme rækkevidde og betydning, og det spørgsmål måtte stilles, om det er Algier, der regeres fra Frankrig, eller om det er Frankrig, der regeres fra Algier. Mens dette skrives, ser det ud, som om det er det sidste, der er tilfældet.